

A beleszólás joga

A demokrácia, benne a számkra oly fontos üzemi demokrácia is, nem divat, hanem a történelmi fejlődés szükségszerűsége hozza magával. Az üzemi demokráciának különösen a szocialista építésben van nagy jelentősége. Most eltekinthetünk attól, hogy boncolgassuk, milyen mértékben javultak a viszonyok e tekintetben is a szocialista világon kívül. Elsősorban tehát azt tekintem fontosnak, miért elengedhetetlenül szükséges nálunk az, hogy az üzemi demokrácia minél jobban teljesedjék ki.

A marxizmus—leninizmus szerint a szocialista társadalmat felépíteni csak az egész társadalom alkotó hozzájárulása révén lehetséges. Ezért a gyakorlatban is szimpatikus kell tenni a szocializmust, amelynek egyik, talán legfontosabb lehetősége az egyéni önmegvalósítás biztosítása. A társadalmi célok megvalósításában az egyén hozzájárulását döntően az határozza meg: egybeesik-e a társadalom és az egyén érdeke, vagy még tovább, a szubjektív feltételek oldalán sikerül-e az egyén képességeit, vágyait kielégíteni. Nem lehet vita tárgya, hogy minden ember, aki tudomásul veszi a társadalom feltételeit, felméri önmaga helyzetét, egyszerűen meghatározza önmaga számára az önmegvalósítás lehetőségét is. Az üzemi demokrácia tehát létkört teremt erejével nemcsak a társadalom pozitív vonásait hangsúlyozza, hanem az egyéni elképzelések, vágyak kielégítésének előfeltételeit is.

A szocialista társadalomban a kizsákmányolás megszüntetése, a termelőeszközök társadalmi tulajdona egyébként is szétrombolta a korábbi vezetési modellt. Ma már az autokratikus vezető, vagy ahogy mondták szokták, a „nagy főnök” nimbusza a múlté. A társadalmi reformok, különösen pedig a marxizmus—leninizmus térhódítása, mindenütt a világon véget vetett az engedelmes emberek korszakának. Ma nem lehet még a kapitalizmusban sem a pusztán létért dolgoztatni. A szocializmusban törvények biztosítják az egyén alkotó hozzájárulásának feltételeit.

A miértre tehát úgy válaszolhatunk, hogy a XX. század második felében a demokrácia, s nálunk az üzemi demokrácia is, társadalmi szükségszerűség, amelyet nem lehet — de értelmetlen dolog volna bármilyen okból — megkérdőjelezni. Ebből az is következik, hogy aki a demokráci-

kus vívmányokat alapjaiban támadja, az ellensége a társadalmi haladásnak, különösen pedig a szocializmusnak.

Az üzemi demokrácia megvalósítása sokkal összetettebb probléma. Nemcsak a nagy társadalmi összefüggések és az elméleti kutatás kérdéseivel kell tisztában lennünk, hanem a társadalomnak azzal a sejtjével, annak a közösségnek a viszonyait, ahol meg kell valósítanunk a demokratikus légkört. Mindebből következik, hogy az üzemi demokrácia megvalósításának általános feltételein túl, mindenütt a vállalatokban, intézményekben alaposan vizsgálni kell a sajátos feltételeket. Ez a garancia arra nézve, hogy a társadalmi méretekben jó és kipróbált elvek a gyakorlatban is beváljanak.

Egyik leggyakrabban hangoztatott kifogás a vállalati életben az üzemi demokrácia ellen, hogy a dolgozók egyáltalán képesek-e megérteni egy kis- vagy egy nagyvállalat gazdálkodásának bonyolult kérdéseit. Sokan azt mondják, hogy a dolgozók nem képesek, vagy csak bizonyos szintig alkalmasak arra, hogy érdemi — tehát alkotó — résztvevői legyenek az üzemi demokráciának.

A kétség valóban fennáll, ha tértől és időtől elvonatkoztatjuk. Senki se gondolhatja komolyan, hogy egy kétkézi munkás ugyanolyan jól ért a gazdálkodás kérdéseire, mint mondjuk a vezérigazgató. De így feltenni a kérdést tulajdonképpen provokatív jellegű is. Ezt még az üzemi demokrácia ellenzői sem merik. Hogy mire képes egy kétkézi munkás, arra történelmi példák van! Éppen most igen sokan vonulnak jól megérdemelt nyugdíjba azon munkások közül, akik az államosítások során minden tapasztalat nélkül kerültek kisebb-nagyobb vállalatok élére. Ki merné állítani, hogy ezek az emberek döntő többségében nem feleltek meg a feladatoknak? Legtöbbjük évtizedeken át dolgozott igazgatói beosztásban, vagy még ennél magasabb tisztségekben. Más kérdés az, hogy ilyen erőpróba még az üzemi demokrácia érdekében sem kell gondolni. Ma mások a követelmények, és egészen mások a megvalósítás feltételei. Ezért inkább arról van szó, rendelkezésre bocsátjuk-e a munkásoknak mindazokat az információkat, amelyek alapján megérthetik a környezetükben folyó eseményeket? És itt már van tennivaló! A másik kérdés,

hogy vajon kell-e minden dolgozónak értenie a vállalat dolgaihoz? Nyilvánvalóan nem. A képességek és egyéni adottságok itt is differenciálnak. Az azonban tény, hogy a munkásoktól mindenütt rendelkezik annyi értelmes és egyéni is alkalmas személyvel, aki megfelelő információ birtokában érdemileg tud véleményt formálni. És ez a lényeg. Az alkotás, a kivitelezés, az a szakemberek dolga, de véleményt mondani minden becsületes munkásembernek joga. Szélsőséges példát kiragadva: nem mindenki ért a vízvezeték-szereléshez, de hogy a vízvezeték-szerelő szakember jól javította-e meg a csapot, azt mindenki el tudja dönteni.

A világ haladásával a munkások osztály szakmai ismeretei, műveltségi színvonala is növekszik. Nem lehet azt mondani, hogy a bonyolult technika, technológia egyre képzetesebb munkásokat követel, másfelől azt állítani, hogy a munkások nem értenek a vezetéshez, a gazdálkodáshoz. A felszabadulás óta eltelt, kis híján harminc esztendő átalakította munkások társadalmát is. Ez azzal a következménnyel járt, hogy a munkás többé nemcsak pénzért dolgozó ember, vagy legalábbis legtöbbször nem az, hanem olyan személyiség, aki alkotó módon vesz részt a társadalom kialakításában. Ma már a munka fontosságát, jelentőségét nem lehet, és nem is szabad csak forintban mérni. Ehhez hozzá kell tennünk mindazon erőfeszítést, amelyet a legtöbbszór közéleti tevékenységet is vállaló munkásember ad közvetlen környezetének és saját alkotó kedvének kielégítéséért.

S ha világszerte egyre inkább tért hódít az úgynevezett részvétel alapuló vezetés, furcsa lenne, hogy nálunk, a szocialista társadalomban változatlanul a mindent jobban tudó egyszemélyi felelős vezetők a munkások kizárásával hoznák döntéseiket.

Bátran ki lehet mondani: az a vezető, aki valamilyen formában megkérdőjelezi az üzemi demokráciát, a munkásoknak a vezetésbe való beleszólási jogát, az tulajdonképpen saját magát minősíti alkalmatlannak a vezetésre. A vezetés ma elsőrendű kötelezettségként éppen abban tudja kimutatni politikai elhivatottságát, ha minden erőfeszítést megtesz az üzemi demokrácia érdekében. Így tehát nem az a kérdés, hogy a munkások megértik-e a gazdasági problémákat, sokkal inkább az, hogy a vezető képes-e kialakítani azt az alkotó légkört, amelyben a dolgozók megnyilvánulnak? Ez ugyanis a vezető politikai bizonyítványa. Ahhoz nem kell politikai meggyőződés, hogy valaki csak szakember legyen. Az üzemi demokráciát, lényegét éppen az határozza meg, hogy nemcsak szakmai kérdésekről, hanem a társadalmi haladásról kell dönteni.

MAROSI JÁNOS

Kenyérszegő

Simai Mihály új köteteiről

A *virradat vitorlái* (1962) és a *Látás és látomás* (1965) után — *Kenyérszegő* címmel — Simai Mihály harmadik kötetét jelentette meg a Szépirodalmi Könyvkiadó. A költő itt él közöttünk, naponta találkozunk vele, naponta olvashatjuk — épp e lap hasábjain — egyre gazdagodó publicisztikai tevékenységének újabb és újabb termékeit. De az, hogy nemcsak szellemével, hanem személyes jelenlétével is kötődik hozzánk, színezi, ám alapjában nem befolyásolja (nem befolyásolhatja) költészetének értékeitől kialakított elképzeléseinket. Nem élhetünk abban az optikai és esztétikai csalódásban, mely a valós értékek figyelmen kívül hagyásával nagyítja föl szűkebb pátriabeli társainkat. Valójában Simainak nincs is szüksége erre a „nagyításra”, költészetének a teljes mai magyar lírában van helye.

Simai lírája — az új kötet bizonyítja — a fokozatosan tágabbá váló körök mintájára egyre több életszférában otthonos, s a költő így próbálkozik más és más kifejezési módokkal is. Nem gyötrelmekről mentes küzdelem ez, de az önkifejezésért folyó harc végül is sikerrel jár. Költői nyelve és stílusa most már félreismerhetetlenül az övé, miként a „párna, kenyér, jácint” meghittségét árasztó, az egyéni és közösségi sors stációit általános érvényre emelő költői világát sem lehet valami mással összetéveszteni. Egyébként is ritka az olyan költő, aki a személyiség és a világ széthullása, valamint a formabontó extremitások helyett a harmónia megteremtésére, az önmagában rejlő humánusra figyel. Nem a rossz közérzet verseiről van szó, az elmagányosodás és elidegenedés riasztó jelei véletlenül sincsenek itt jelen. „Nem lehet felelős megrendülés nélkül nézni az Embert. Nem lehet felelős megrendülés nélkül nézni a Hazát; csak múlt-szemüregével szembenézve, csak jövőjét szeretve-félve,” — vallja a költő, s valóban, ez az embertől, a családtól a hazáig mindent egyforma intenzitással átfogó humánus oldja harmóniává a disszonáns hangzatokat.

A *Kariatidák* című ciklus szenvedélyes és indultatos verseiben a helytállás, az erkölcsi tartás és jellembeli szilárdság sors- és magatartásformáira a tartópillér szerepét betöltő szoboralakok (a kariatidák) jelképes értelme vet fényt. „Ime lássátok ígérünk hiszünk / e próbált földön próbaként virágnak.” Vagy: „Elmenni

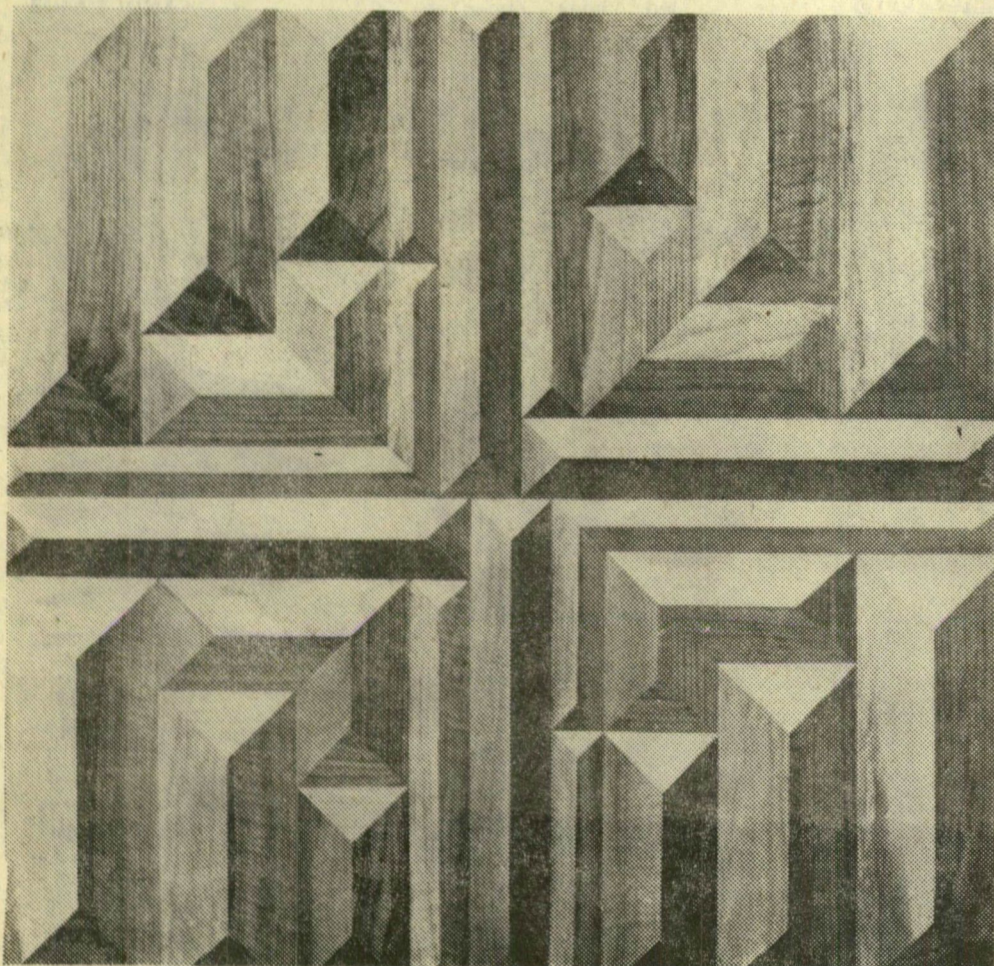
túsznak / emberül / odaállni a falhoz mind a négy / oldalán.” — E hitvallás-érvényű sorokat csupán példaként idéztük, jelezni kívánva azt a hőfokot is, melyen e versek gondolati anyaga kifejezésre jut. Itt-ott patetikus ez a hang, de a képalkotó fantázia rendezettsége, a versek megkomponáltsága nem engedi meg a pátosz túlzásait. S a kimondott, leírt szavaknak különben is erkölcsi fedezetük van.

A kötet elején megismert versalkotási mód a továbbiakban is megmarad: szinte mindegyik vers valamilyen ismert, a vershelyzet megértését segítő szituációból indul, ami azután általános képpé tágu. Érvényes ez a nagyobb lélegzetű, rendszerint egy-egy ciklus (*Bolygó kezek. Költőzések. Visszaforogatások. A szemzőkés sugarában*) gerincét alkotó ún. „hosszú versekre” is, például a „jóbrát-kezekhez” és „testvér-kezekhez” könyörgő, bibliai-litánias hangulatú *Zsoltáros ének-re*, vagy a *Költőzések* címűre, melyben az egyik lakásból, illetve városból a másikba költöző család képe növekszik egyetemes jelentésűvé. Ilyen még az élményeket újrarendelő *Visszaforogatások*, s a kötetzáró, egyúttal a kötet témáit is összegező *Találkozások*.

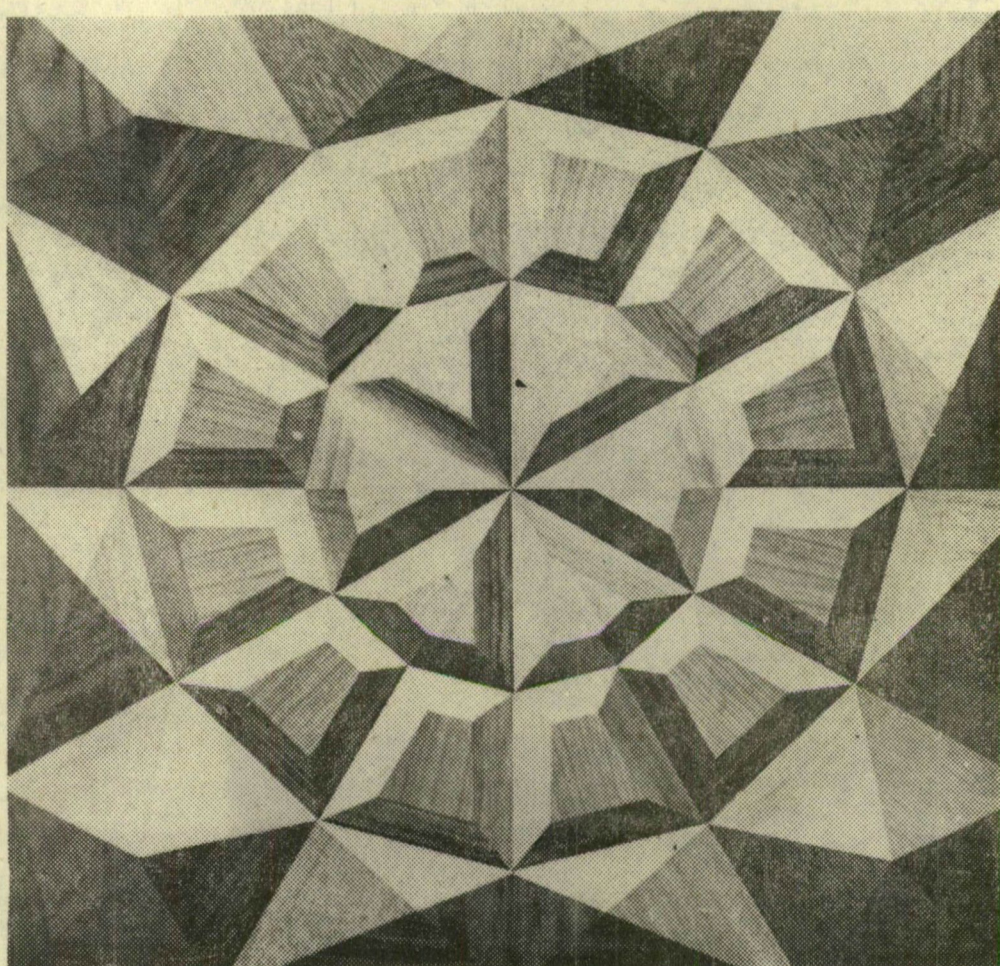
Külön kell szólnunk a *Legmélyebb ég legnagyobb tenger* cím alatt összegyűjtött szerelmes versekről. Már az is meglepő, hogy akkor, amikor költőink nagy része eszmék, vagy bonyolult tudattartalmak verseibe építésével foglalatosskodik, egy költő tucatnyi szerelmes verssel jelentkezik. No, természetesen ez a szerelmi líra sem önmagáért való, a szerelmen kívül még sok mindent magában hordoz, s mindenképp része a „hogyan élünk?” kérdésre adott költői válasznak. Simai Mihály sem titkolja, hogy itt az *Enekek éneké*-nek modora domináns elemként szerepel. Bár a ciklus mindegyik versében ugyanaz a határozott érzelmi alaphang figyelhető meg, sablonosságra vagy modorosságra alig van példa. A könnyed, nem ritkán játékos megoldások pedig kifogyhatatlannak látszanak.

„Próbálok én is azokhoz szólni, akikhez tartozom az anyanyelv gyönyörű jeleivel...” olvashatjuk a könyv „fülszövegében”. Összefoglalva sem tudunk mást mondani: a tiszteletet érdemi szándék összhangban áll a megvalósítással. Simai Mihály az előzőeknél erősebb, összetettebb és sokszínűbb kötetet lépett előre költői pályáján.

OLASZ SÁNDOR

Kompozíció I.

Kompozíció II.